

Univerzita Palackého
v Olomouci

Univerzita Palackého
v Olomouci

Závazkové právo III - závazky ze zákona Příčinná souvislost a objektivní přičitatelnost

Filip Melzer

III. Příčinná souvislost (kauzalita, kauzální nexus)

- Vyjádření v zákoně:
 - § 2909: „způsobí“
 - § 2910: „poruší“, „způsobil“
 - § 2913: „z toho vzniklou“
 - § 2923: „způsobenou“
 - § 2924: „vzniklou z provozu“
 - § 2927: „vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu“
 - Srov. též:
 - § 2915 odst. 1 věta druhá
 - § 2925 odst. 2
- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 22-342

A. Základní východisko: přírodovědecká příčinná souvislost

- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 31 an.
- Východiskem zkoumání kauzality je zkoumání podle přírodních zákonů (přírodní kauzalita)
 - Výsledkem je tzv. kauzální řetězec
 - Tzv. komplexní příčina: kombinace různých příčin a vhodných podmínek
 - Viz R NS 5 Cz 39/65.
 - Časové hledisko: příčina musí časově předcházet následek, ale i velmi vzdáleně
- Teorie ekvivalence

- **Formule zákonné podmínky:** je příčinná souvislost v přísně přírodovědeckém smyslu je dána tehdy, jestliže určitý proces má, za stávajících podmínek, na základě přírodních zákonů nutně za následek určitou změnu
- **Pravidlo *conditio sine qua non***
 - **Pro konání:** taková událost (jednání) je pro výsledek příčinná, kterou si nelze odmyslet, aniž by nutně odpadl i sám výsledek (škoda)
 - **Pro opomenutí:** Pro výsledek (škodu) je takové opomenutí v právním smyslu příčinné, jestliže si nelze domyslet konkrétní opomenuté jednání, aniž by odpadl i sám výsledek (škoda).
 - „by ke škodě došlo i jinak“ (např. § 2944)

- O vztah příčinné souvislosti, který je jednou z podmínek odpovědnosti za škodu podle § 420a obč. zák., se jedná, vznikla-li škoda následkem provozní činnosti, tedy je-li tato činnost, případně její vliv na okolí, a vznik škody ve vzájemném poměru příčiny a následku, a tudíž je-li doloženo, že nebýt jí, ke škodě by nedošlo. Byla-li příčinou vzniku škody jiná skutečnost, odpovědnost za škodu nenastává; příčinou škody totiž může být jen ta okolnost, bez jejíž existence by škodný následek nevznikl. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde, a to o příčinu důležitou, podstatnou a značnou
 - srov. R 1976, 11, s. 35
 - srov. 25 Cdo 62/2000.

Výsledek na stejném místě, ve stejný čas a na stejný způsob

- Kratochvíl: Ve smyslu teorie podmínky **je jednání příčinou následku** pouze tehdy, jestliže by následek bez něho **nenastal** buď **vůbec**, anebo by **bez něho nenastal takovým způsobem, jakým konkrétně nastal** právě v důsledku jednání, jehož kauzální význam posuzujeme; tuto druhou alternativu je možné vyjádřit též slovy:... anebo by bez něho **nastal, ale podstatně jinak**, co do času, místa, intenzity a způsobu vyvolané poruchy, **než nastal konkrétně**, tj. právě v důsledku jednání, jehož kauzální význam se posuzuje.

Problematické typy kauzality I.

Tzv. psychická kauzalita

- Jednání subjektu je příčinné pro danou událost (škodu) jen proto, že jednatel vytváří podmínky pro tvorbu vůle jiného, který škodu vyvolal; škodlivé jednání je tedy jen reakcí na jednání první. Vznik škody tedy závisí na svobodném rozhodnutí jiného. K tomuto rozhodnutí by ovšem bez prvního jednání nemohlo dojít.
- Tzv. psychická kauzalita a **tzv. přerušení kauzality (příčinného nexu)**
 - Přerušení kauzality však zpravidla není nic jiného než nedostatek objektivní přičitatelnosti
 - Jde o kategorii, která je moderní právní vědou odmítnuta, avšak judikatura ji má stále v oblibě

a) Přímé působení na rozhodnutí druhého subjektu: deliktní účastenství

- Organizátor
- Návodce
- Pomocník, včetně psychické pomoci
- Nezbytnost kauzálnosti

b) Vytvoření vnějších podmínek, např. příležitosti, která „dělá zloděje“

- Příklady: Zloděj ukradne peněženku předtím přepadeného a omráčeného člověka. Svedené děvče spáchá sebevraždu. Pachatel svým vloupáním umožní odcizení věci jiným pachatelem Pro škodu způsobenou záchranářem v rámci záchranných akcí je příčinou i jednání toho, kdo vytvořil samu nouzovou situaci. Škody způsobené policií při pronásledování pachatele.
- K objektivní přičitatelnosti se vyžaduje **vyšší intenzita naplnění příslušných znaků**

- Jestliže pachatel svým vloupáním umožní odcizení věci jiným pachatelem, tak jsou splněny předpoklady odpovědnosti za vzniklou škodu podle § 420 OZ jak u přímého pachatele krádeže dalších věcí, tak i pachatele prvního vloupání; Nejvyšší soud, Rc 30/88 1 Cz 70/87.
- § 2931: „Vznikla-li škoda na věci jejím odcizením nebo ztrátou, nahradí provozovatel tuto škodu, jen pokud poškozený neměl možnost věc opatrovat“.
 - Předpokládá se obecné pravidlo.
 - Klíčové je zvážení adekvátnosti.

Problematické typy kauzality II. Kauzalita při výdajích

- Např. náklady na nájem automobilu, dokud nebyl vlastní opraven
- Problematické případy:
 - Obecná preventivní opatření
 - Užití předmětů, pracovních sil, které byly již dříve opatřeny, nejsou se škodou v příčinné souvislosti
 - Konkrétní preventivní opatření
 - Ohrožující jednání je již ve fázi přípravy (bez ohledu na trestnost)

Problematické typy kauzality III. Souběžná (konkurující) kauzalita

- existují nejméně dvě nezávislé současně působící reálné příčiny, které jsou *jistě* samy o sobě způsobilé vyvolat daný následek, tzn. tento následek by vyvolala i každá samostatně.
 - Příklady: 1) A dá 5g jedu, B dá také 5g jedu. 2) Podniky A a B vypustí současně do řeky odpadní vody, jejichž jedovatost způsobí vyhynutí ryb v této řece. Odpadní vody každého z podniků by i samy o sobě způsobily vyhynutí všech ryb v této řece. 3) Výrazně většinové hlasování v orgánech právnické osoby. Je možné se odvolat na skutečnost, že by usnesení bylo přijato i bez hlasování daného subjektu?
 - Zde selhává pravidlo *conditio sine qua non*, avšak přesto je zcela převažující názor o odpovědnosti obou

- **X Kumulativní kausalita:** to jsou takové případy, kdy dvě nezávisle na sobě uskutečněná jednání jsou způsobilá přivodit výsledek teprve účinkují-li společně, kumulativně.
 - Smrtelná dávka jedu je 5g. A dá 3g a B dá 3g bez vzájemné součinnosti.

Problematické typy kauzality IV. Alternativní kauzalita

- případy, kdy přichází více osob v úvahu jako škůdci a není možné zjistit, který z nich konkrétně byl skutečným pachatelem. Přitom jednání každého z těchto subjektů bylo schopno daný výsledek způsobit a pouze náhoda mohla rozhodnout, kdo to skutečně byl.

Alternativní kauzalita

- 1) Čtyři lovci se účastní honu. Jakmile zahlédnou srnu, střílí na ni všichni ze stejného místa, aniž by zpozorovali, že mezi nimi a srnou je stezka, po které jdou lidé. Jeden z chodců je jedním brokem zasažen a raněn. Nelze zjistit, kdo z lovců tento brok vystřelil. Protože se však jedná o jeden brok, je jisté že pochází pouze od jednoho lovce.
- 2) Několik mladíků nezávisle na sobě hází kameny na kolem projíždějící vlak. Jeden z kamenů prolétne otevřeným větracím okénkem a těžce zraní jednu cestující.
- 3) Dva horolezci neopatrně uvolňují kameny, jeden kámen zraní jejich třetího kolegu, který se nachází pod nimi. Nelze zjistit, který z horolezců uvolnil právě ten kámen, který zranil jejich kolegu.

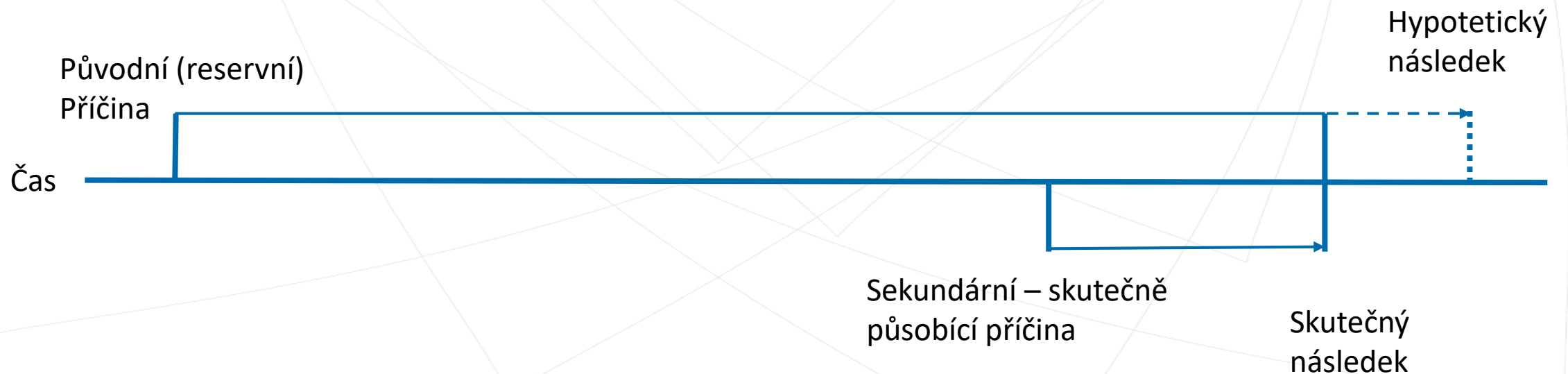
Alternativní kauzalita

- § 2915 odst. 1 věta druhá
- Protiprávnost jednání každého ze zúčastněných ve smyslu adekvátnosti příčinné souvislosti, což musí být prokázáno. Nepostačuje pouhá důkazní nouze.

Problematické typy kauzality V. Pojem předstihující kauzality

jedna událost reálně způsobí nebezpečí vzniku škody, a poté další, na první nezávislá událost, nechá tu samou škodu vzniknout dříve.

Předstihující kauzalita

- Příklad: A smrtelně zraní B. B je převezen do nemocnice, kde však jednání *non lege artis* lékaře způsobí jeho okamžitou smrt.
- Trestní právo: odpovídá se jen za druhou příčinu
- Srov. tzv. souběžnou kauzalitu
- Pb.: ztráta dlouhodobých nároků (typicky ty, které se nahrazují přiznáním důchodu)

Objektové a následné škody

I. Objektová škoda

- Přičtení jen druhé příčině?
 - Tzv. teorie skutečné příčiny
- Pb.: hodnota poškozeného zájmu v době realizace druhé příčiny?
 - Jak se na ní projevilo ohrožení ze strany první příčiny
 - Řešení: příbuznost s kategorií souběžné kauzality: solidarita
 - První příčina: bezprostřední ohrožení zde ve smyslu: formule zákonné podmínky (jistě by vedla k danému následku)

II. Následné škody

– Bezprostředně následné škody

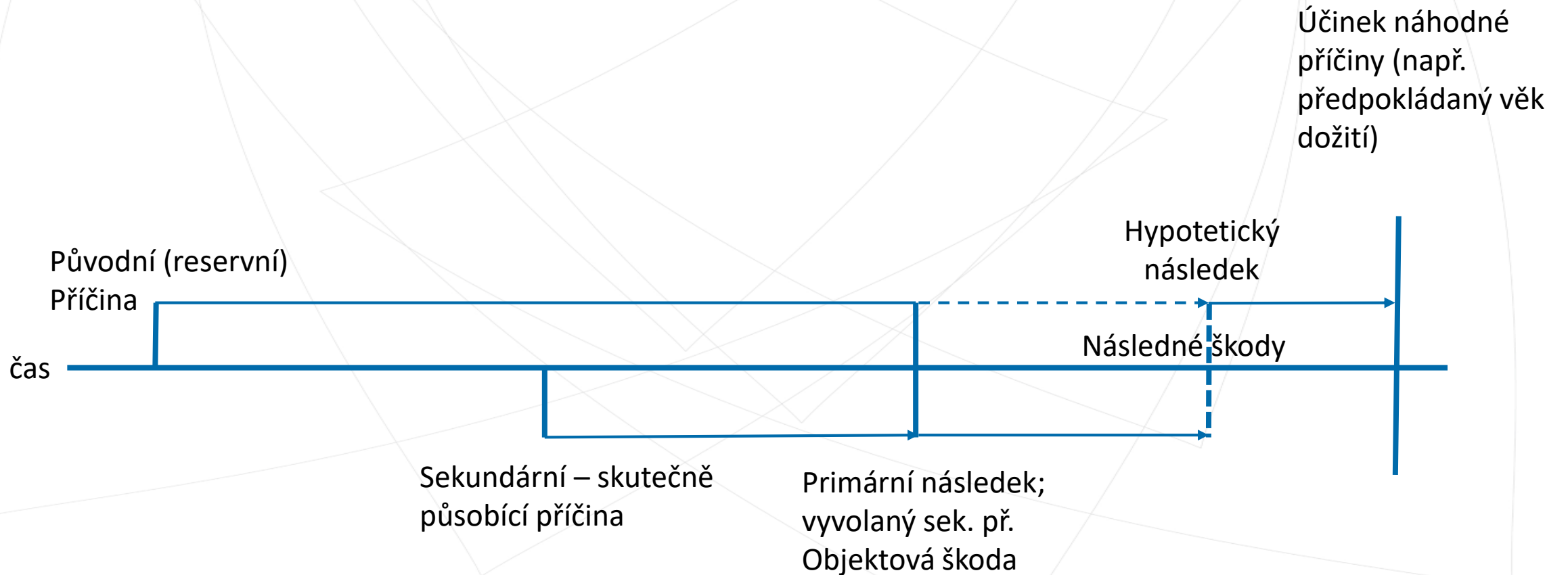
- Např. náklady pohřbu v případě úmrtí, náklady na pořízení náhradní věci po dobu opravy, § 2959 atd.

– Ostatní následné škody

- Typicky realizující se v čase (ztráta na výdělku, ztráta na výživném atd.)
- Nutnost zohlednit tzv. následné hypotetické příčiny nedeliktní povahy (např. předpokládaný věk dožití, předpokládaná ztráta pracovní schopnosti při dosažení důchodového věku atd.)
- Srov. § 2959

Objektová a následné škody při předstihující kauzalitě

Problematické typy kauzality V.

Potenciální kauzalita

- Jednání subjektu zcela jistě nějakou škodu způsobilo, avšak nelze s jistotou zjistit vůči kterému konkrétnímu subjektu.
 - Příklad: A vypouští do ovzduší dlouhodobě určité škodlivé látky. Je prokázáno, že tyto látky vyvolávají chorobu X. V místě spadu těchto látek je mezi obyvatelstvem zvýšený výskyt choroby X o 50%, než je tomu jinde. Nelze však zjistit, který konkrétní člověk onemocněl v důsledku spadu škodlivé látky a který by onemocněl i jinak.
 - Rozumné řešení: každý z nemocných dostane 50% odškodnění (proporcionální kauzalita: § 2925 II)
- Nelze s jistotou zjistit, zda jednání vedlo k určitému výsledku. Lze to zjistit jen s určitou pravděpodobností, např. 75%.
 - Rozhoduje většina?
 - Je nárok na daný poměr z částky, na kterou by jinak měl poškozený nárok?
 - Mimořádně problematické

Přístup judikatury a NOZ

- **Zvýšení pravděpodobnosti vzniku škody**
 - Např. škody způsobené vypouštěním emisí do ovzduší.
 - Srov. 25 Cdo 1016/2004, 25 Cdo 62/2000
- **NOZ: v rámci úpravy odpovědnosti za provoz zvláště nebezpečný (§ 2925 odst. 2)**
 - Skutečná proporcionalní kauzalita, nikoli jen výše škody.

Problematické typy kauzality VI.

- **Hypotetická kauzalita při opomenutí** (*např. při neposkytnutí pomoci A postřelí C, B následně neposkytne pomoc a C zemře. Z hlediska přírodních zákonů však B zemřel jedině v důsledku příčin, které mají svůj původ v A (a samozřejmě příčiny předcházející - teorie ekvivalence): on stiskl spoušť v, důsledku čehož vyletěla střela, která zastavila činnost mozku B.*)

Tzv. ztráta šance

– I. ÚS 1919/08, 25 Cdo 1628/2013

I když podle znalců nelze se stoprocentní jistotou potvrdit, že by v případně dřívějšího zahájení léčby došlo k remisi, může být v případech tzv. ztráty šance pro závěr o příčinné souvislosti mezi nesprávným postupem žalované a úmrtím poškozeného dostačující i znalci uváděná pravděpodobnost 70% až 80%.

Důkazní břemeno ohledně příčinné souvislosti

- V právním řádu se vyskytují případy, kdy je převráceno důkazní břemeno v situaci, kdy poškozený nemá reálnou možnost obstarat si důkaz, neboť ten leží ve sféře vlivu možného škůdce.
- Potřeba zohlednění kolidujících právních principů
 - PŘ.: problém ztráty zdravotnické dokumentace
 - IV. ÚS 14/17

B. Korekce přírodovědné příčinné souvislosti: objektivní přičitatelnost

- Někdy se v této souvislosti hovoří o právní (juristické) kauzalitě
- Z příčin v přírodovědeckém smyslu je třeba vybrat ty, které jsou právně relevantní
 - František Bauer: „Zvláštnost právního pojetí příčinné řady záleží především v tom, že se z nekonečného množství příčin nějakého výsledku bere v úvahu jen některá, jakoby byla jedinou příčinou tohoto výsledku“.
- Právo někdy uznává za příčinu i jevy, které vůbec nejsou příčinou v přírodovědném smyslu nebo, jejichž příčinnost není prokázána
- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 193 an.

Přístup judikatury

- Srov. výše NS: „příčina důležitá, podstatná a značná“
 - Trajnín (v návaznosti na něj např. Luby, nebo Švestka): tzv. (leninská) umělá izolace jevů a (stalinská) gradace příčinné souvislosti
 - NS: 25 Cdo 3285/2015: *„Právně relevantními příčinami tedy nemohou být kterékoli faktické příčiny, sebevícе vzdálené od škodního následku, nýbrž je třeba vyčlenit (izolovat) jen ty příčiny, s nimiž právo spojuje vznik odpovědnosti (tzv. umělá izolace jevů), které jsou pro způsobení následku významné (tzv. gradace příčinné souvislosti) a které podle obvyklého chodu věcí i podle obecné zkušenosti mají zpravidla (typicky) za následek způsobení určité škody (tzv. adekvátní příčinná souvislost).“*
 - Srov. výše: *příčina důležitá, podstatná a značná.*
 - Co to znamená?

Základní kritéria objektivní přičitatelnosti

1. Ochranný účel normy

– Ochranný rozsah normy

- Osobní ochranný rozsah normy
- Věcný ochranný rozsah normy
- Modální ochranný rozsah normy

– Nexus protiprávnosti

- Vztah mezi ochranou normou (porušenou právní povinností), resp. jejím účelem a škodou
- Srov. např. I. ÚS 312/05, I. ÚS 1587/15
- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 291 an.; komentář k § 2910, m.č. 215 an.

– Nexus ohrožení

Ochranný rozsah normy tzv. nexus protiprávnosti

§ 2904

Náhoda

Újmu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší příkaz nebo poškodí zařízení, které má nahodilé újmě zabránit.

OZO (4. náhodou)

§ 1311

Pouhá náhoda stihá toho, v jehož jmění nebo osobě se udála. Dal-li však někdo náhodě svým zaviněním příčinu; přestoupil-li zákon, který se snaží předejítí náhodným poškozením; nebo pletl-li se bez nutnosti do cizích jednání; ručí za veškerou újmu, která by se jinak nebyla stala.

OZ 1950 (2. náhodou)

§ 341

Za škodu způsobenou náhodou odpovídá ten, kdo dá ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší předpis nebo zařízení, které mají zabránit nahodilým škodám.

Nexus protiprávnosti

- NS k § 1311 OZO: K odůvodnění nároku na náhradu škody podle §u 1311 obč.zák. nestačí samo o sobě porušení nějaké normy, nýbrž protiprávním jednáním, má-li jím být založen nárok na náhradu škody, musí býti porušeny právě ony zájmy, které jsou chráněny dotčenou normou. (Vážný 6845/1927)

2. Adekvátnost ve smyslu objektivní předvídatelnosti

- Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2909, m.č. 268 an.
- Pb.: měřítko (kritéria) předvídatelnosti
 - Ontologická znalost
 - Nomologická znalost
 - Tzv. optimální pozorovatel
 - Potřebná míra pravděpodobnosti vzniku následku
 - Rozsah běžných životních rizik, dovolené riziko (zvyklosti)
 - Wilburg: pohyblivý (flexibilní) systém (bewegliches System)

3. Další kritéria přičitatelnosti

- Rozsah běžných životních rizik (dovolené riziko)
 - Srov. např. újma způsobená při sportu porušením sportovních pravidel (srov. 25 Cdo 493/2015).
 - Srov. „zvyklosti“ ve smyslu § 2900

Pro doplnění

- **Melzer/Tégl, komentář:**
 - úvodní výklad před § 2909, m.č. 193 an.
 - komentář k § 2910, m.č. 114 an.
 - komentář k § 2910, m.č. 215 an.
- **Doležal, A./Doležal, T: Kauzalita v civilním právu**
 - <https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/books/Kauzalita.pdf>

Univerzita Palackého
v Olomouci

Děkuji za pozornost!